9 Osa-alueet ja niiden arvopiirteet

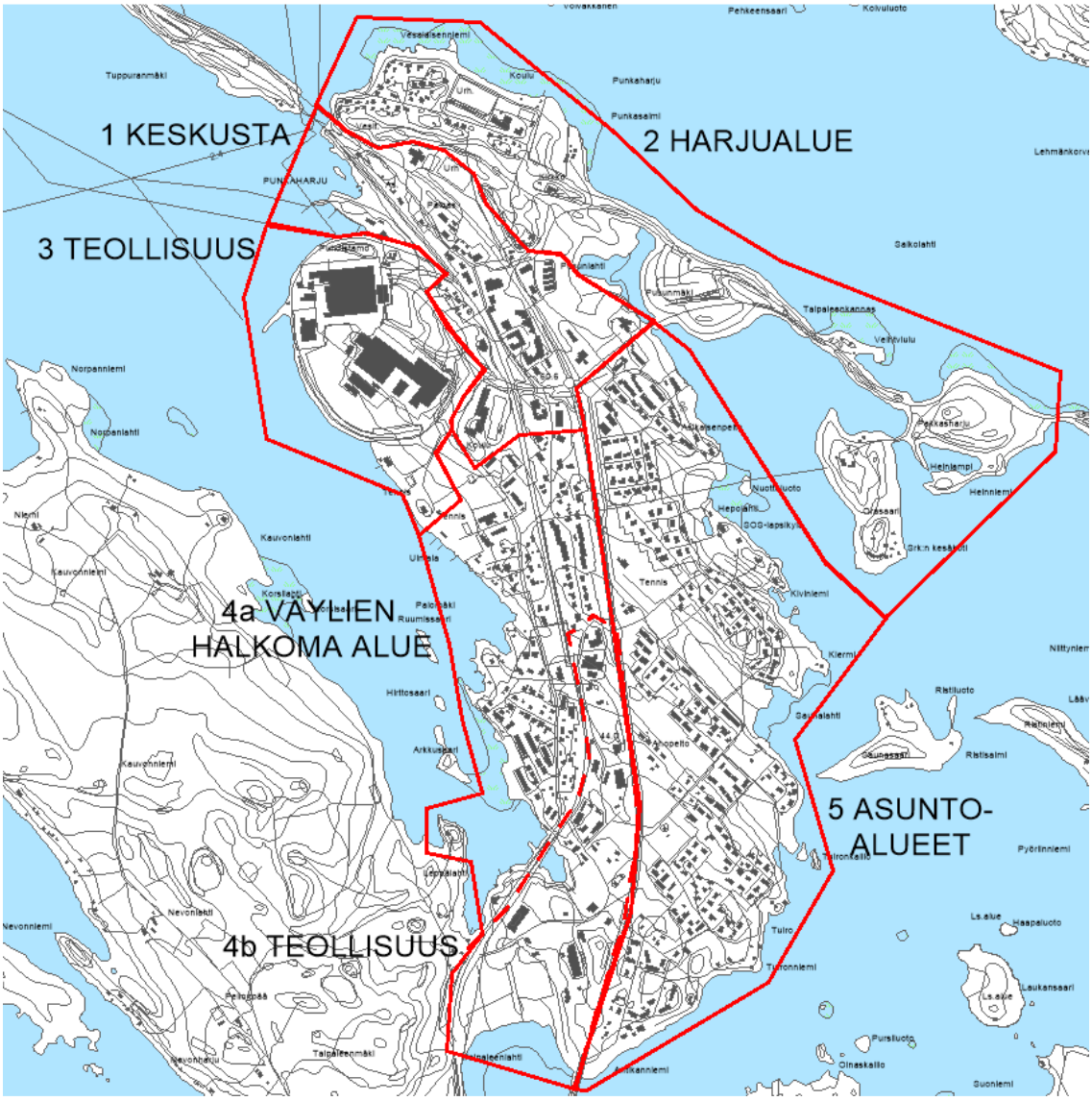

1 KESKUSTA *Radan varrella sijaitseva raittimainen keskusta*

2 HARJUALUE *Harjulla kulkeva vanha tie ja kirkonkylän vanhaa kulttuuriympäristöä Koulunniemessä.*

3 TEOLLISUUS *Mittakaavaltaan suuri, moderni tehdaskompleksi järvimaisemassa*

4a VÄYLIEN HALKOMA ALUE *Vanhan maantien ympäristöä, jota luonnehtivat erityyppiset asuntorakentamisen korttelit*

4b VÄYLIEN RAJAAMA TEOLLISUUS *1900-luvun jälkipuoliskolla syntynyt liikenneväylien rajaama yritystoiminnan ympäristö*

5 ASUNTOALUEET *Ympäristössä korostuu maisemallinen suuntautuneisuus ja osa-alueittain yhtenäinen rakennustapa*

9.1 Osa-alue I: Keskusta

Erityistä
Radan ja valtatien välillä sijaitseva raittimainen liikekeskusta.
Kulttuurihistoriallista ja ympäristöllistä merkittävyyttä on erityisesti asema-alueella ja vanhan kunnantalon mäellä sekä uudemmalla kunnantalolla. Ne ovat kirkonkylän identiteetin tärkeitä tekijöitä. – Kirkko muodostaa erillisen kokonaisuuden.
Aikansa liikerakentamista edustavilla rakennuksilla, kuten puutaloilla, funkishuoltamolla, entisellä säästöpankintalolla ja linja-autoasemalla (kaupan rakennusperintö) on merkitystä keskustan historiallisen kerroksellisuuden säilymisen kannalta.

Kuvaus
Kirkonkylän liikekeskusta sijaitsi ennen valtatie 14:n rakentamista kahden maantien risteyksessä, jonka halki kulki nk. santarata harjun hiekkakuopalle. Puisia asuinliiketaloja oli Kauppatien ja Kirkkotien varrella. Kehitys kohti nykyistä raittimaista liikekeskustaa alkoi 1960-luvulla, kun valtatie rakennettiin Kirkkotien poikki ja liikenne Kesälahden suuntaan siirrettiin Kirkkotieltä uudelle Kesälahdentielle. Samalla uudesta liittymästä vedettiin suorempi tieyhteys länteen tehdasalueelle. Palomäentien pohjoispään rakentamisella saatiin poistettua yksi tasoristeys Urheilutien itäpuolelta.

Kuva: Kirkonkylän liikekeskustan vanhinta aluetta on kahden vanhan maantien risteyksessä, raitin pohjoispäässä. Tuosta 1900-luvun alkupuolen aikavaiheesta on todistamassa enää muutama puurunkoinen kauppatalo. Vasemmalla taajaman ensimmäisiä moderneja liikerakennuksia, Säästöpankin liiketalo vuodelta 1964 (rhr). Keskusta sai asfalttipäällysteen ja jalkakäytävän ennen 1970-lukua. Nykyinen pyörätie on tehty myöhemmin.

Punkasalmen kirkonkylän ydinkeskusta jää radan ja valtatien väliin. Vesistö on osa kirkkoympäristöä, mutta liikekeskustan taajamakuvassa sillä ei ole suoraa maisemallista vaikuttavuutta. Palvelut ja liikkeet keskittyvät Kauppatien eli vanhan Juva–Parikkala maantien varteen. Alueella on Punkaharjun kunnan aikaiset hallintorakennukset, terveyskeskus ja vanhusten palvelutalo, apteekki, päivittäistavarakaupat, erikoisliikkeet, pankki ja paikallislehden toimitus. K-market ja entinen linja-autoasema liiketiloineen sijaitsevat vanhan maantien (Kuusitie) kanssa risteävän Tehtaantien eteläpuolella. Punkaharjun koulu ja päiväkoti ovat Palomäentien alkupäässä ja moderni seurakuntatalo Kesälahdentien varrella. Tehtaantien lähelle rakennettu kirjasto näkyy hyvin radan takaa raitille, samoin Kotikujan alue, joka

kuuluu keskustan vanhimpiin pientalokortteleihin. Rautatieasemakin asuinalueineen on vanhan maantien varrella, mutta hieman sivummalla nykyisestä ydinkeskustasta.

Kuva: Vanha Savonlinna-Imatra rata kulkee Punkaharjun kirkonkylän liikekeskustan vieritse, jonkin matkaa pääkadun kanssa samansuuntaisena. Tällä kohdin rakennuksia on vain pääkadun toisella reunalla. Kadun varrella on lehmuspuurivi. Kuvassa oikealla näkyvä S-market saneerattiin nykyiseen asuun vuonna 2002.

Kirkonkylätaajama jäsentyy sitä halkovien liikenneväylien erottamiin alueisiin, joista Kauppatien alueen erottaa kohtuullisen helposti taajaman toiminnalliseksi keskustaksi. Alueen rakenne on selkeä, koska toiminta keskittyy yhden tien varteen, kahden liittymän välille. Molempia liittymiä merkkaa markettyyppinen liikerakennus. Tällä vuosikymmenellä (2014) rakennettu kiertoliittymä tekee eteläisestä liittymästä liikenteellisen solmukohdan.

Pääraitin erityispiirteenä on radan läheisyys ja rakentamisen keskittyminen tästä syystä pitkän matkaa vain toiselle puolelle katua. Tilallisesti raittikeskusta on väljä, koska rakennukset ovat toisistaan erillään ja niiden välille jää pääsääntöisesti istutuksia ja puustoa. Lisäksi rakennusten etäisyys liikenneväylän reunasta vaihtelee. Liikenneväylä on ajan saatossa muuttunut. Kauppatietä on tien perusparannuksissa suoristettu, levennetty, päällystetty ja sen pintaa korotettu, erityisesti tien korossa tapahtuneen muutoksen huomaa säilyneiden puutalojen luona.

Raittikeskustassa ei ole yhtä vahvaa keskipistettä. Vanhan tienristin lähellä sijaitsevat puutalot ja vanha kunnantalo muodostavat pienen tihentymän, joka sijoittuu myös taajamatilojen leikkauskohtaan; talojen sivuitse kuljetaan asemalle, liikekeskustaa vehreämpään ja suljetumpaan tilaan. Muutoin vanhan risteysalueen rakennettua ympäristöä leimaavat laatikkomaiset rakennusmassat eri vuosikymmeniltä. Mielenkiintoa herättävänä rakennuksena on entinen funkishuoltamo. Raitin eteläosan taajamakuva on arkkitehtuuriltaan monimuotoisempi. Suurin osa rakennuskannasta on 1980-luvulta, jolloin valmistui katunäkymässä hyvin esiin tuleva valkoinen kunnantalorakennus. Sen vieressä oleva Osuuspankin liiketalo rakennettiin Pusunlahden rannalle siirtyneen Tyynelän Puutarhan paikalle. Raitin eteläpäässä sijaitseva entinen linja-autoasema liiketiloineen on itsenäinen ostoskeskustyyppinen kokonaisuus.

Vuodenajoilla on suuri merkitys keskustan taajamakuvassa. Kesäisin radan ja kevyenliikenteen varteen istutetut lehtipuut tuovat keskustaan puistomaisuutta, rajaavat katutilaa ja muuttavat ympäristöä kaupunkitilallisesti pienimittakaavaisemmaksi. Kauppatien istutuksia lisättiin vuonna 2003, jolloin vanhan kunnantalon mäkeen istutettiin paikallista Haarikonmäen vaahteraa ja Niinisaaren lehmusta, siitä etelään puusto käsittää erilaisia jalohavupuita. Istutussuunnitelma oli laadittu Metsäntutkimuslaitoksella.[27]

Kuva: Vanhalla liiketontilla, nykyisen liikekeskustan pohjoisena pääterakennuksena on Punkaharjun Osuuskassan 1960-luvulla rakennuttama kaksikerroksinen punatiilinen liikerakennus, jonka liiketilat ovat korkeamman tasakattoisen osan etualalle jäävässä yksikerroksisessa osassa. Rakennusta on myöhemmin jatkettu asuntosiivellä.

Kuva: Junalla kulkeville Punkasalmen kirkonkylästä nousevat esille myös pienipiirteiset puutaloalueet, joita on Kotikujalla ja Palomäessä.

9.1.1 ASEMA-ALUE

Ilmiö Rautatiet; asemapiha; asema ja asuinrakennukset
Arvot **Historialliset:** Liikennehistoria; paikallishistoria; avainkohde.
Rakennushistorialliset: kohtuullinen säilyneisyys, alueellinen eheys,
Maisemalliset: eheys; kerralla rakennettu kokonaisuus.
Aseman pohjoisosa ja vahtituvan pihapiiri jäävät valtakunnallisesti merkittävälle RKY-alueelle (Punkaharju).
Luokitus A1: asemapiha ja asuntoalue
S: asemarakennus (maakuntakaava)
K1: aseman talousrakennus, kaksoisvahtitupa ja talousrakennukset, tavaramakasiini
K2: ratamestarin asuinrakennus
Inventoitu: rantasauna
Tutkimushistoria Rakennusinventointi 1984, päivitys 2003.

Kuvaus

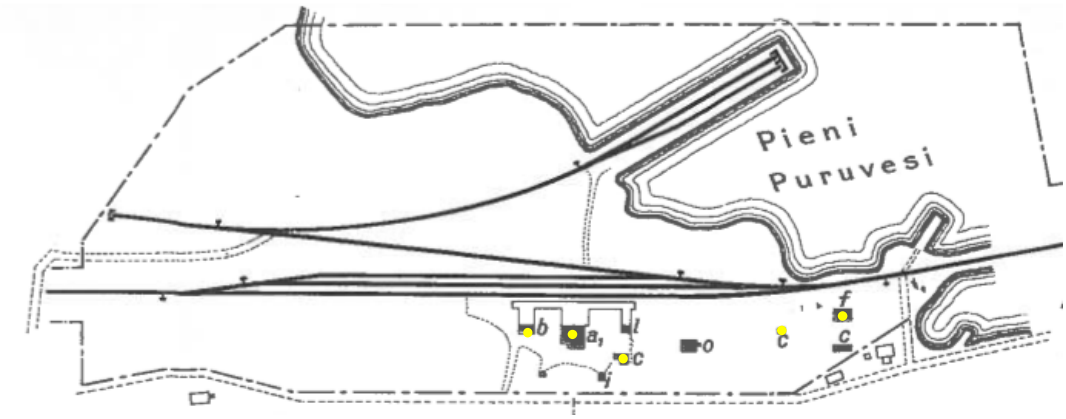

Asema-alueen alkuperäiset rakennukset: a1 pysäkkihuone, b tavaramakasiini, c ulkohuone, f kaksoisvahtitupa, i kellari, l makki, o pesu- ja leipomatupa. (olemassa olevat rakennukset korostettu) / Savonlinna–Elisenvaara rautatien pituusprofiili n. 1915. Rautatiemuseo

Punkasalmen asemapiha rakennuksineen on yksi vuonna 1908 liikenteelle avatun Savonlinna–Elisenvaara radan asemakokonaisuuksista. Alueen rakennukset edustavat kohtuullisesti säilyneinä rautateiden tyyppipiirustuksilla toteutettua rakentamista. Alueella on asemarakennus, jossa asemapäällikön asuinhuoneisto, ja saman ikäinen kaksoisvahtitupa (ratavartijoita varten) sekä 1950-luvun alussa rakennettu ratamestarin (myöh. rakennusmestari) asuinrakennus. Näiden lisäksi on säilynyt tavaramakasiini, talousrakennuksia, maakellarit ja myöhemmin tehty rantasauna. Aseman ja vahtituvan välissä laiturinaluetta reunustavat lehmukset. Punkasalmen asema oli Putikkoa ja Kulennoista vaatimattomammin varustettu. Ratamestarin talon rakentaminen katkaisi vanhan kävelytien kunnantalon suunnalta asemalle. Pihapiirissä on talousrakennus.

Asema-alue sijaitsee harjulla, Punkasalmen etelärannalla. Vanha ja nykyinen maantie jäävät radan itäpuolelle. Asema-alue on pienen matkan päässä kirkonkylän liikekeskustasta, jonne asemalta ei ole suoraa näköyhteyttä. Asemalla on edelleen henkilöliikennettä, mutta asemarakennus, samoin kuin alueen asuinrakennukset, on myyty yksityisille asuntokäyttöön.

Arkkitehti Bruno Granholm suunnitteli kaikki Savonlinnan radan alkuperäiset, 1900-luvun alussa rakenneetut rakennukset. Punkasalmen asemarakennus rakennettiin samoilla V luokan aseman tyyppipiirustuksilla kuin mm. Kerimäen, Kulennoisten ja Särkisalmen asemat. Punkasalmen asemarakennusta laajennettiin 1937 radan suunnassa alkuperäistä rakennustapaa noudattaen.[28] Lisätilat käsittivät

asuinhuoneiston. Alkuperäiset korkeat jugendikkunat on vaihdettu myöhemmissä korjauksissa nykyisiin tyylillisesti samanlaisiin, mutta matalampiin. Vuonna 1989 Punkasalmen aseman nimi muuttui Punkaharjuksi.

Kuva: Asemarakennus.

Tyyppi:	**asemarakennus,** 600-1-1
2016:	asuinrakennus
Suunnitt.:	Bruno Granholm, arkkitehti, tyyppipiirustus nro 1304
Vuosi:	n. 1906
Laajennus:	1937
Korjaukset:	1960-luku
Kerrosluku:	1
Sokkeli:	lohkokivi
Runko:	hirsi, lamasalvos
Vuoraus:	vaakalaudoitus, pääty-kolmioissa pystylaudoitus
Ulkovärit:	v.keltainen/valkoinen
Katto:	jyrkkä harja, betonitiili
Muutokset:	Ovi siirretty laajennus-osaan, ikkunoita madallettu

Kuva: Aseman talousrakennus (aitat ja liiterit).

Tyyppi:	**talousrakennus**
2016:	varasto
Suunnitt.:	Bruno Granholm, arkkitehti, tyyppipiirustus
Vuosi:	n. 1906
Sokkeli:	lohkokivi
Runko:	lauta
Vuoraus:	vaakalaudoitus
Ulkovärit:	v.keltainen/valkoinen
Katto:	jyrkkä harja, kolmiorimahuopa
Erityistä:	alkuperäinen tyyli

Kuva: Sauna on rakennettu aseman ja kaksoisvahtituvan välissä sijainneen pesutuvan hirsistä.[29] Rannassa oli veturiveden nostopaikka (sähköpumput). Varsinaista vesitornia Punkasalmen asemalla ei ollut.

Tyyppi:	**sauna**
2016:	sauna
Suunnitt.:	Rautatierakennusosasto
Vuosi:	n. 1952
Sokkeli:	betoni
Runko:	hirsi
Vuoraus:	vaakalaudoitus
Ulkovärit:	punainen/valkoinen
Katto:	harja, betonitiili

Tyyppi: **tavaramakasiini** 600-1-1
2016: varasto
Suunnitt.: Bruno Granholm, arkkitehti, tyyppipiirustus
Vuosi: n. 1906
Laajennus: 1927 (1945) lautaa
Kerrosluku: 1
Sokkeli: lohkokivi
Runko: lauta, hirsikehikko
Vuoraus: vaakalaudoitus
Ulkovärit: v.keltainen/valkoinen
Katto: jyrkkä harja, kolmiorimahuopa

Kuva: Tavaramakasiini.

Tyyppi: **kaksoisvahtitupa** 600-1-345
2016: asuinrakennus
Suunnitt.: Bruno Granholm, arkkitehti tyyppipiirustus
Vuosi: n. 1906–08
Sokkeli: lohkokivi
Runko: hirsi
Vuoraus: vaakalaudoitus
Ulkovärit: harmaa/valkoinen
Katto: harja, huopa
Muutokset: väritys, vesikate, päädystä poistettu sisäänkäynti /avokuisti (näkyy vanhassa valokuvassa).

Kuva: Kaksoisvahtitupa.

Tyyppi: **talousrakennukset**
2016: Ratahallintokeskus
Vuosi: n. 1906-08
Sokkeli: lohkokivi
Runko: puu
Vuoraus: vaakalaudoitus
Ulkovärit: punainen/valkoinen
Katto: jyrkkä harja, toisessa profiilipelti, toisessa huopa
Erityistä: alkuperäinen tyyli

Toinen ulkorakennuksista kivijalkoineen on siirretty myöhemmin toisen viereen.

Kuva: Vahtituvan ulkorakennuksia, etualalla aitta-liiteri -rakennus ja takana navetta-ulkohuone.

Tyyppi: **ratamestarin toimisto- ja asuinrakennus,** 600-1-259
2016: asuinrakennus
Suunnitt.: Rautatierakennusosasto, 1949
Vuosi: 1950
Kerrosluku: 1½
Sokkeli: betoni
Runko: lauta
Vuoraus: peiterimalaudoitus
Ulkovärit: vaalea/ruskea
Katto: harja, betonitiili
Erityistä: 2 avokuistia, 6-ruutuinen ristikarmi-ikkuna ja 9-ruutuinen ikkuna

Kuva: Asuinrakennuksen ikkunat on uusittu n. 1970-luvulla.

9.1.2 Vanha kunnantalo

Ilmiö Kunnallishallinto; kunnantalo

Arvot **Historialliset:** Ensimmäinen Punkasalmen kunnan rakentama (laajennus) kunnantalo; avainkohde

Rakennushistorialliset: Tyyliltään klassistinen puutalo on 1930-luvun asussaan ja edustaa paikallista suunnittelua.

Maisemalliset: Kaksikerroksinen puutalo sijaitsee vanhan raitin varrella, liikekeskustan pohjoispään maamerkkinä ja historiallisena tunnusrakennuksena; keskustan viimeinen puutalojen muodostama katuosuus.

Luokitus S: vanha kunnantalo (maakuntakaava)
Inventoitu: Kunnantalon piharakennus ja paloasema

Tutkimushistoria Rakennusinventointi 1994, päivitys 2015.

Kuvaus ja perusteet

Vanha kunnantalo sijaitsee harjulla, vanhan maantien varrella ja asema-alueen lähellä. Talo on nykyään hieman sivussa, koska liikenne on siirtynyt käyttämään valtatietä ja asemalla henkilöliikenne on vähentynyt. Kaksikerroksinen kunnantalo vihittiin tarkoitukseensa 28.1.1933, ja kunnanvirastona se toimi aina 1980-luvun puoliväliin eli uuden kunnantalon valmistumiseen saakka. Nykyään rakennus on yhdistystoiminnan käytössä. Takapihalla on pitkä puinen talousrakennus ja tiiliseinäinen paloasema.

Punkaharjun kunta oli ostanut elokuussa 1928 Punkaharjun seurakunnalta väliaikaisena pappilana olleen hirsirakennuksen, jossa oli neljä huonetta. Niistä järjestettiin yksi kokoushuoneeksi, yksi kunnantoimistoksi, yksi kirjastoksi ja yksi vahtimestarin asunnoksi. Tilat osoittautuivat pian liian ahtaiksi ja kunnanvaltuusto 28. tammikuuta 1932 pitämässään kokouksessa päätti rakennuttaa mainittuun pappilarakennukseen lisähuoneita. Kunnantoimisto pääsi syyskesällä 1932 muuttamaan avaraan ja valoisaan huoneeseensa, ja seuraavana talvena otettiin muutkin huoneet käyttöön. Peruskorjattuun ja laajennettuun kunnantaloon sijoitettiin kunnantoimiston ja kunnan valtuuston kokoushuoneen lisäksi kirjasto- ja lukutupahuoneet, kunnankirjurin asunto, kunnan kätilön asunto, säästöpankin toimistohuone, ns. pieni kokoushuone ja vahtimestarin asunto. Kunnan arkistoa varten oli kunnantoimiston yhteydessä tulenkestävä arkistoholvi.

Tyyppi: **kunnantalo,** 600-1-3
2016: harrastetila
Vuosi: 1900-luvun alku
Laajennus: 1932–33
Kerrosluku: 2
Sokkeli: kivi
Runko: hirsi
Vuoraus: vaakalaudoitus
Ulkovärit: sininen/valkoinen
Katto: harja, pelti
Muutokset: 1933 laajennuksessa huvilan jugendtyyli muuttui klassistiseksi; myöhemmissä korjauksissa muutettu väritystä

Tyyppi:	**varasto, ulkohuoneet,** 600-4-6
2016:	varasto
Vuosi:	ennen vuotta 1958
Kerrosluku:	1
Sokkeli:	betoni
Runko:	lauta, hirsi
Vuoraus:	pystyrimalaudoitus
Ulkovärit:	punainen/valkoinen
Katto:	harja

Tyyppi:	**paloasema,** 600-4-6
2016:	paloasema
Suunnitt.:	rkm Oiva Porvali
Vuosi:	1959
Laajennus:	1988, att. Hannu Nieminen Oy
Kerrosluku:	1½
Sokkeli:	betoni
Runko:	tiilimuurirunko
Vuoraus:	tiili puhtaaksimuurattuna
Katto:	jyrkkä harja, letkutorni, pelti

Kuva: Vanhan kunnantalo on sisäiseen liikenteeseen jääneen Karjalan kauppatien (Juva-Parikkala maantie) varrella, nykyisen liikekeskustan ja asema-alueen välissä.

9.1.3 **Makkola**

Rno 600-1-10
Ilmiö Liike-elämä; vanha maantie; kyläraitti
Arvot **Rakennushistorialliset:** Kaupan rakennusperintöä 1900-luvun alkupuolelta; rakennusajalle tyypillinen taitekatto ja jugendpiirteet (ikkunat).
Maisemalliset: Kyläraitin historiallinen monimuotoisuus, jatkuvuus; keskustan viimeinen puutalojen muodostama katuosuus.
Luokitus K2: kauppatalo
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Makkosen kauppana tunnettu puinen liiketalo sijaitsee vanhalle kunnantalolle nousevassa rinteessä, liikekeskustasta asemalle johtavan vanhan maantien varrella. Talo oli aikoinaan selvästi tietä ylempänä, mutta nykyään kadun pinta on lähellä kivijalan yläreunaa; ensimmäinen isompi tien perusparannus tehtiin 60-luvulla. Makkolan eteläpuolella on kaksi muuta 1900-luvun alkupuolen puista liiketaloa, joista kummassakaan ei tällä hetkellä ole liiketoimintaa eikä vakinaista asutusta. Makkolan kauppatalo on tontin kadun puoleisella reunalla, takapihalla on maakellari ja kaksi 1930-luvun ulkorakennusta, toinen on hirsirunkoinen sauna.

Alkujaan tässä taitekattoisessa hirsirunkoisessa liikerakennuksessa oli ilmeisesti Vuoriniemen Osuuskaupan[30] Punkaharjun sivutoimipiste.[31] Alkuun lyhytnurkkainen hirsitalo oli vuoraamaton ja pärekattoinen. Tatu Makkonen (ruokatavarakauppa) aloitti kaupanpidon 1927 lunastettuaan kiinteistön Heikki ja Veikko Karjalaiselta, ja 1957 kaupanpito siirtyi Heikki Makkoselle hieman yli parinkymmenen vuoden ajaksi. Kauppa toimi jonkin aikaa myös Matkahuollon asiamiehenä. Taloa on jatkettu, ehkä 1920-luvulla, hirsirunkoisena ja vanhan tyyliin silloiselle kunnantalolle päin.[32] Makkosten jälkeen liiketiloissa oli mm. urheilukauppa (vuoteen 1992), ennen kuin talo 1994 siirtyi kokonaan asuntokäyttöön.[33] Talon pohjoispäädyssä on aikoinaan ollut myös polttoaineen myyntipiste.

Kuva: Vanhan kauppatalon ulkoasu ilmentää 1900-luvun alun rakennustapaa. Laajennus ja isot näyteikkunat ovat ajan liikerakennukselle luontevaa kerroksellisuutta sotien jälkeiseltä ajalta. Sen sijaan liikepuolen profiililevy- verhous ei jatka puurakentamisen perinteitä. Mansardi- eli taitekatto on ollut tavanomainen katto malli kirkonkylän vanhoissa liikerakennuksissa.

Tyyppi: **asuinliikerakennus**
2016: asuinrakennus
Vuosi: 1923 (rhr); mahdollisesti vanhempi
Laajennus: arvio 1920-luku
Kerrosluku: 2
Sokkeli: kivi, betoni
Runko: hirsi, yläkerta lautaa
Vuoraus: vaakalaudoitus; liikepuolella profiililevy
Ulkovärit: v.ruskea/valkoinen/ ruskea
Katto: mansardi, saumattu palapelti
Erityistä: vanhan osan hahmo ja kattomuoto, jugendikkunat ja vuorilaudat
Muutokset: liikepuolen ikkunat ja levyverhous, ulko-ovet, kate

9.1.4 **Miinala**

Rno 600-1-11
Ilmiö Asuminen, liike-elämä, kahvila; Liikenne: vanha maantie ja kyläraitti
Arvot **Rakennushistorialliset:** Edustaa 1900-luvun alulle ja Punkasalmen kyläkuvalle ennen tyypillisiä hirsirunkoisia, taitekattoisia asuinliikerakennuksia.
Maisemalliset: Kyläraitin historiallinen monimuotoisuus, jatkuvuus; keskustan viimeinen puutalojen muodostama katuosuus.
Luokitus K2: puutalo
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Miinalan talo sijaitsee kahden vanhan maantien risteyksessä, liikekeskustan pääraitilla. Lähellä on kaksi muuta 1900-luvun alussa rakennettua puurakennusta, joissa on ollut liiketoimintaa. Kaakossa tontti rajautuu entisen Osuuspankin liiketonttiin, jossa nykyään on 1960-luvun liikerakennus ja 1990-luvulla rakennettu asuntokerrostalo. Miinalan puutalon ja kadun väliin jää pieni eduspiha istutuksineen. Takapihalla on hirsi- ja lautarunkoinen piharakennus (sauna).

Kookkaassa taitekattoisessa puutalossa oli vuosikymmeniä Väliharjun kahvila, jota kansan suussa kutsuttiin Miinan kuppilaksi. Tämä Kalle ja Miina Silvennoisen perustama kahvila toimi vuodesta 1924 aina 1960-luvun loppupuolelle saakka.[34] Miina harjoitti kahvilanpidon ohella myös pienimuotoista leipomotoimintaa, kahvileipien ja ruisleivän paistoa kahvilan tarpeisiin.[35] Kahvilatoiminnan jälkeen liikehuoneistossa on ollut mm. parturi-kampaamo ja autokoulu.

Miinala (ennen 1:4) on lohkottu Tuunaansaaren Saarelan kantatalosta,[36] ja merkitty maarekisteriin 1926. Rakennusrekisterin mukaan Miinala olisi valmistunut 1923. Talo saattaa olla rekisterissä ilmoitettua vuosilukua vanhempi.[37] Talo laajennettiin nykyiseen kokoonsa vuonna 1955.[38] Samalla julkisivut saivat yhtenäisen lautavuorauksen ja nykyiset pystyjakoiset leveät ikkunat. Kadun suuntaan avautunut poikkipääty poistettiin.

Tyyppi:	**asuinliikerakennus**
2016:	vapaa-ajanasunto
Vuosi:	1923 (rhr); mahdollisesti tätä vanhempi
Laajennus:	1955
Kerrosluku:	1½
Sokkeli:	kivi, betoni
Runko:	hirsi, lauta (laajennus)
Vuoraus:	vaakalaudoitus
Ulkovärit:	v.vihreä/kellertävä
Katto:	mansardi, ryppypelti
Muutokset:	ulkoasu vuodelta 1955

Kuva: Immosen, Makkosen ja Miinalan puutalot kyläraitilla.

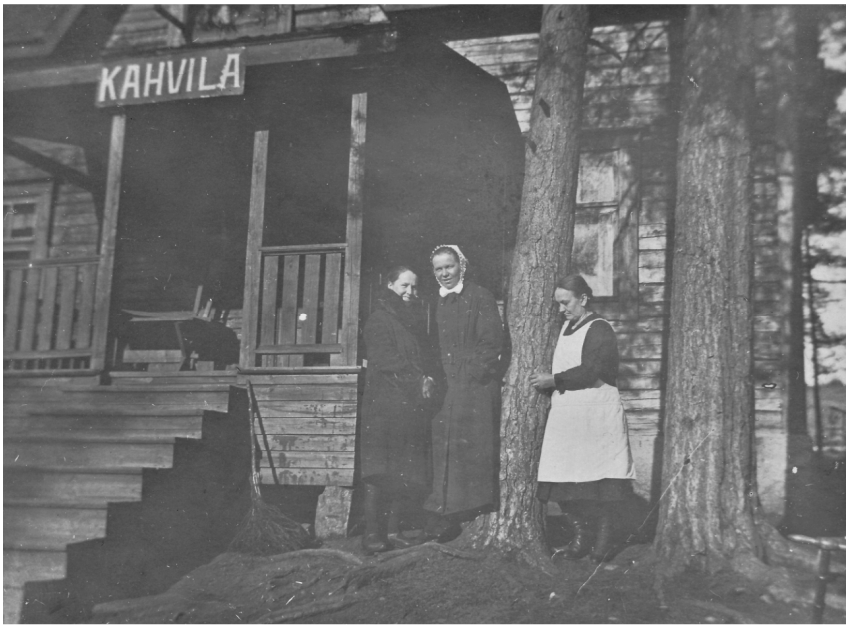

Kuva: Kahvilayrittäjä Miina kahden ystävänsä kanssa kahvilan edessä. Kuva on otettu arviolta 30-luvulla. / Pekka Silvennoiselta saatu kuva.

Kuvat: Perinnealbumi. Etelä-Savon 2 -julkaisussa oleva kuva, joka kuvatekstin mukaan on otettu Vuoriniemen Osuuskaupan sivumyymälästä Punkasalmella vuonna 1916. Kuvasta on nähtävästi tehty kortteja (toisessa lähteessä kuvaan kirjoitettu käsin Makkosen kauppa 1924; joskin Makkonen aloitti vasta 1927). Vanhemman kuvan ottoaikaan kaupan luona ei ollut bensapumppua, jollainen näkyy oikean puoleisessa kuvassa. Bensapumppuja tuli kirkonkylien kauppapihoille 1920–30-luvuilta lähtien. Jälkimmäisessä kuvassa näkyy kauppatalo laajennettuna ja maalattuna, edelleen pärekattoisena. Kauppatalon takana pilkottaa Miinala. /Jälkimmäinen kuva: Puruvesi-lehti, Marja-Liisa Röhmön lehtileikekokoelma.

9.1.5 **Onnela, Immosen kauppa**

Rno 598-1-34
Ilmiö Liike-elämä; Vanha maantie; kyläraitti
Arvot **Maisemalliset:** Kyläraitin historiallinen monimuotoisuus, jatkuvuus; rajaa vanhaa risteystä, lähellä kaksi muuta puista liikerakennusta (edustavuus heikentynyt muutosten myötä, rakennus jäänyt katua alemmaksi).
Luokitus Inventoitu
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Onnela eli Immosen kauppana tunnettu puinen liikerakennus sijaitsee kahden vanhan maantien risteyksessä, liikekeskustan pääraitilla. Sitä vastapäätä on kaksi muuta 1900-luvun alkupuolella rakennettua puurakennusta, joissa on ollut liiketoimintaa. Tontti rajautuu lännessä rata-alueeseen, pohjoispuolella on keltatiilinen omakotitalo ja eteläpuolella 1960-luvun liikerakennus.

Puutalo on vanhimmilta osin viimeistään 1900-luvun alkupuolelta (luonnonkivijalka). Se oli alkujaan öljy-yhtiö Nobel Standardin (sittemmin ESSO) käytössä.[39] Rakennuksen takana oli rautatien tasoristeys, jonka kautta pääsi Punkasalmen satamaan eli Nobelin rantaan, jossa yhtiöllä oli ennen toista maailmansotaa öljyvarastot. Rakennusta on laajennettu ja korjattu viime sotien jälkeen, mahdollisesti 1965[40], jolloin vanhakin osa uudistettiin samaan tyyliin (ulkovuoraus, ikkunamalli). Talossa on asunut nimismies, ja siinä on toiminut Silvennoisen kirjakauppa ja posti. Vuonna 1958 rakennus siirtyi kauppias Kaarlo Immoselle, joka piti kauppaa yli 20 vuotta ennen kuin rakennutti nykyisen K-marketin linja-autoasemaa vastapäätä.

Kuvat: Vanha puinen liikerakennus on rakennettu vaiheittain nykyiseen kokoonsa. Rakennuksessa on lohkokivi- ja betoniperustus, hirsi- ja lautarunko ja peltikatto sekä vaakalaudoitetut julkisivut, paitsi vanhan puolen yläosassa pystylaudoitus.

9.1.6 **Huoltola**

Rno 598-1-74
Ilmiö Liikenne; huoltoasema; tyyppiasemat
Arvot **Rakennushistorialliset:** Alkuperäisessä asussaan säilynyt tiilestä muurattu huoltamorakennus edustaa bensayhtiöiden, tässä Shellin, tyyppiasemasuunnittelua 1950-luvulta; poikkeuksellisen hyvin säilynyt; ennen ja jälkeen sotien rakennetut pienet huoltamot ovat harvinaistuneet (syynä uudisrakentaminen tai maaperän pilaantumisesta johtuvat rajoitukset tilojen uudiskäytölle).
Maisemalliset: Arkkitehtuuriltaan harkittu ja mielenkiintoinen rakennus, joka on raitilla näkymäpisteenä.
Luokitus K2 huoltamo
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Autoilija Kaarlo Peltoniemen rakennuttama funkishuoltamo sijaitsee kirkonkylän liikekeskustassa, pääkadun eli vanhan maantien ja radan väliin jäävällä tontilla. Koska huoltoasema tuli hyvin lähelle rataa, valtion rautatiet edellyttivät, ettei taloon tehdä ikkunoita, ovia eikä portaita radan puoleiselle seinälle. Rakennuksen katukerrokseen tuli huoltohalli, myymälä ja työhuone, toiseen kerrokseen asuinhuoneisto ja kellariin sauna ja kattilahuone.

Kuva: Pääraitin ainoa funkisrakennus.

Tyyppi:	**huoltoasema**
2016:	korjaamo
Suunnitt.:	Oy Shell Ab, Teknillinen osasto (G.P.)-51
Vuosi:	1952
Kerrosluku:	2
Sokkeli:	betoni
Runko:	tiilimuurirunko, puiset välipohjat ratakisko + betoni-alapohja (piirustus)
Vuoraus:	rappaus
Ulkovärit:	vaalea
Katto:	loiva pulpetti tasapäädyin (valetasakatto)

Kuva: Entinen huoltamo, ja taustalla entinen osuuspankki.

9.1.7 **Kuusela**

Rno 598-1-47
Ilmiö Liike-elämä; pankkitalo
Arvot **Maisemalliset:** 1960-luvulle tyypillistä matalaa rakentamista edustava liiketalo on osa kyläraitin historiallinen monimuotoisuutta: talo raajaa hyvin vanhan risteysalueen katutilaa.
Luokitus Inventoitu
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Savonlinnan Säästöpankin rakennuttama matala ja korkealla räystäsotsalla varustettu 1960-luvun liikerakennus sijaitsee ydinkeskustan vanhassa osassa, Kirkkotien ja Kauppatien risteyksessä. Edellinen paikalla ollut rakennus oli puolitoistakerroksinen harjakattoinen asuinliikerakennus. Vuonna 1988 säästöpankki muutti uudisrakennukseen Kauppatien toiseen päähän.

Rakennuksessa on kolme liikehuoneistoa, yksi asuinhuoneisto ja vuodesta 1983 helluntaiseurakunnan rukoushuoneena ollut entinen Baari, Kaisan Kuppilan liikehuoneisto. Rakennusta on saneerattu 2010-luvun alussa,[41] mutta ulkoasu on säilynyt tyyliltään alkuperäisenä. Liiketiloissa toimii Punkaharjun Radiosähkö Oy. Parturi-kampaamo Tynkkynen Päivi ja Punkaharjun tilitoimisto Oy.

Punkaharjun Säästöpankki perustettiin 1929. Se yhdistyi Savonlinnan Säästöpankkiin vuonna 1957 ja jatkoi toimintaansa uuden isäntäpankkinsa sivukonttorina. Vuosina 1967–1986 Punkaharjun konttori oli Itä-Savon Säästöpankin ja vuosina 1986–1992 Etelä-Savon Säästöpankin alaisuudessa, jälkimmäinen lähti 1992 mukaan Suomen Säästöpankki -yhtiöön.[42] Vuonna 1993 kilpailijapankit ostivat SSP Oy:n liiketoiminnat.

Tyyppi: **liikerakennus; pankki**
2016: liikerakennus
Vuosi: 1964
Kerrosluku: 1
Sokkeli: betoni, pystyurat
Runko: puu
Vuoraus: kahi-tiili
Ulkovärit: vaalea
Katto: pulpetti; kuparipelti
Erityistä:
Korkea räystäsotsa, näyteikkuna-julkisivu; lakatut lasiaukolliset ovet ja ikkunapokat.

9.1.8 **Rinteelä**

Rno 600-1-46
Ilmiö Liike-elämä; erikoisliike
Arvot **Rakennushistoriallinen:** Aikaansa edustava, kohtuullisen hyvin säilynyt kaksikerroksinen puurunkoinen asuinliikerakennus 1940-luvulta.
Maisemallinen: Maamerkkimäinen sijainnin vuoksi.
Luokitus Inventoitu
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Rinteelän[43] kiinteistö sijaitsee Kirkkotien varrella, josta on hävinnyt entinen raittimaisuus; ensin valtatien rakentamisen yhteydessä, kun alueelta purettiin vanhoja puutaloja, ja viimeksi 1980-luvulla alikulkutunnelin rakentamisen myötä. Aikoinaan talon vierestä kulki myös VR:n santarata hiekkakuopalle. Rinteelän kulmatontilla on kaksikerroksinen asuinliikerakennus sekä saunan, autotallin, pesutuvan, kalusto- ja puuvajan sisältävä rakennus. Molemmat rakennukset ovat harjakattoisia ja julkisivuiltaan vaakalaudoitettuja. Sauna on valmistunut 1953.

Kelloseppä Vihavainen suunnitteli itse oman liiketalonsa. Talon alakerrokseen tuli kaksi liikehuonetta. Toisessa aloitti 1949 Kelloliike Vihavainen.[44] Ensimmäisenä vuokralaisena oli Punkaharjun Osuuskassa, seuraava oli parturi-kampaamo ja vuonna 1956 aloitti kemikalioliike. Talon päädyssä on vanha valomainos: Kello ja Kemikalio.

Kuva: Rinteelä, ja taustalla entinen osuuspankki. Väliin jää valtatie ja alikulku.

Tyyppi: **asuinliikerakennus**
2016: asuinrakennus
Suunnitt.: rakentaja (Vihavainen)
Vuosi: 1948
Kerrosluku: 2
Sokkeli: betoni
Runko: lauta
Vuoraus: vaakalaudoitus
Ulkovärit: keltainen/ruskea/ valkoinen
Katto: harja, pelti
Erityistä: isot näyteikkunat, kahdensuuntainen betoniportaikko ja metallikaide.
Muutokset: Sisäänkäyntiä on uusittu; ikkunat vaihdettu; alkuperäisissä oli pieni avattava puite ikkunan alaosassa; alkuperäinen väri oranssiin vivahtava punamulta

9.1.9 **Kunnantalo**

Rno 598-19-2
Ilmiö Kunnallishallinto; kunnan virastotalo
Arvot **Historialliset:** Ilmentää Punkaharjun historiaa itsenäisenä kuntana; Savonlinnaan liittyneen Punkaharjun kunnan toinen kunnantalo.
Rakennushistorialliset: Edustava esimerkki 1900-luvun jälkipuolen funktionalistisvaikutteisesta uusmodernistisesta arkkitehtuurityylistä; säilynyt julkisivujen ja sisätilojen osalta alkuperäisasussaan.
Maisemalliset: Ympäristöstään poikkeavan arkkitehtuurinsa puolesta on nykyään kirkonkylän pääraitin tunnusrakennuksia.
Luokitus K2
Tutkimushistoria
Etelä-Savon modernin rakennuskannan teemainventointi 2015, arvioitu tuolloin maakunnallisesti merkittäväksi.
Kuvaus
Kaksikerroksinen rakennus on keskeisellä paikalla Punkaharjun kuntakeskuksen pääraitin varrella. Massoittelu perustuu pääraitin suuntaan avautuvaan keskuspihaan, jonka ympärille muodostuu U-kirjaimen muotoinen rakennuskokonaisuus. Korttelin sisäinen Puutarhatie kiertää kunnantalon ja sen varrelle jää valkoinen Osuuspankin liiketalo (1989), pitkä rungoltaan porrastettu palvelutalo (1999) ja vaiheittain rakennettu terveyskeskus.

Punkaharjun kunta käynnisti uuden kunnantalon rakentamista varten kansainvälisen arkkitehtuurikilpailun, johon osallistui 130 ehdotusta Suomesta ja ulkomailta. Voittajatyöksi valittiin arkkitehtien Markku Erholtz ja Risto Iivonen suunnitelma, joka perustui massoittelultaan Alvar Aallon 1950-luvun taitteessa suunnitteleman Säynätsalon kunnantalon keskeispiharatkaisuun. Kunnantalon suunnitelmapiirustukset on päivätty syksylle 1983. Kohde on ainoa kunnantalo arkkitehtien Erholtz ja Iivonen tuotannossa. Samat arkkitehdit suunnittelivat myös Punkaharjun pääkirjaston, joka valmistui radan toiselle puolen 1990.

Punkaharju liitettiin vuonna 2013 Savonlinnan kaupunkiin ja kunnantalo on poistunut alkuperäiskäytöstään. Tiloja on vuokrattu niin yksityisille toimijoille kuin mm. kunnallisen terveydenhoidon käyttöön. Alakerran liiketilassa on kahvila-kotileipomo.

Tyyppi: **kunnantalo**
2016: toimistotiloja, kahvila
Suunnitt.: Arkkitehtitoimisto Markku Erholtz & Risto Iivanainen
Vuosi: 1984-86
Kerrosluku: 2
Sokkeli: betoni
Runko: betoni
Vuoraus: tiili slammattu, pystylaudoitus
Ulkovärit: valkoinen/v.vihreä
Katto: pulpetti, harjakatto, pelti
Erityistä: kokonaishahmo, sisäpiha, alkuperäisasu

9.1.10 **Terveystalo**

Rno 598-1-233
Ilmiö Terveydenhuolto; terveystalo-neuvola, terveyskeskus
Arvot **Historialliset:** Terveystalo liittyy jälleenrakennuskauden sosiaali- ja terveyspalveluiden kehityshistoriaan, mutta rakennus on julkisivumuutoksissa menettänyt todistusvoimaansa.
Luokitus Inventoitu: terveystalo-neuvola
Tutkimushistoria
Etelä-Savon modernin rakennuskannan teemainventointi 2015.
Kuvaus
Suomessa maan kattava kunnallinen terveystalojärjestelmä rakennettiin 1940–50-luvuilla, sen jälkeen kun äitiys- ja lastenneuvolapalvelujen järjestämisestä tuli kuntien lakisääteinen tehtävä. Näihin aikoihin valmistui myös Punkaharjun terveystalo, joka nyt on jäänyt terveyskeskusta varten rakennettujen tilojen sisään. Terveyskeskusverkon rakentamiseen velvoitti 1972 voimaan tullut kansanterveyslaki. Punkaharjulle terveyskeskuksen ensimmäinen osa valmistui rekisterin mukaan 1978. Rakennus on yksinkerroksinen ja julkisivuiltaan keltatiiltä.

Tyyppi: **terveystalo-neuvola**
2016: osa terveyskeskusta
Suunnitt.: muunneltu MLL:n C-tyyppi
Vuosi: 1952
Laajennus: 1978 terveyskeskus; 1999 palvelutalo
Kerrosluku: 2
Sokkeli: betoni
Runko: puu (rankorakenne)
Vuoraus: profiililevyvuoraus
Ulkovärit: okra/ruskea
Katto: jyrkkä harja, pelti
Muutos: julkisivuissa muutettu ikkunat, aukotusta, julkisivumateriaali; osa seinistä peittynyt laajennusten alle

Kuvat: Entinen kunnantalo. Oikeanpuoleisessa kuvassa on terveyskeskus ja taustalla Etelä-Savon Säästöpankin rakennuttama liiketalo (1988, tiili), jossa pitkään oli pankin konttorin lisäksi apteekki. ESP:n rakennuksen suunnitteli arkkitehtitoimisto Reijo Seppänen Ky Mikkelistä.

9.1.11 KOTIKUJA

Ilmiö Asuminen; pientaloasutus; radanvarsiasutus

Arvot **Historialliset:** Taajamahistoria: Kotikuja on kirkonkylän ensimmäisiä tiiviitä pientaloalueita, ajalta ennen lainvoimaista asemakaavaa. Se on perustettu lähelle entistä tasoristeystä ja kirkonkylän keskustaa.

Rakennushistorialliset: Alueella on kolme pienipiirteistä 1900-luvun alkupuolen puurakentamista edustavaa asuinrakennusta; Alueen pienipiirteiset puutalot edustavat puurakentamisen perinteitä 1900-luvun alkupuolelta.

Maisemalliset: Erityisesti alueen vanhimmat ennen viime sotia rakennetut puiset pientalot näkyvät hyvin radan takaa kylän keskustaan; Ne muodostavat pienipiirteistä kyläkuvaa alueen halki kulkevalle junaliikenteelle.

Luokitus A2: Kotikujan asuntoalue
Inventoitu: Vanha-Kuparila, Kuparila, Vierumäki

Tutkimushistoria -

Kuvaus

Tehtaanniemeen vievän tien ja radan välissä, jyrkähkön rinteen juurella on viiden talon ryhmä. Tontit on erotettu Punkaniemen Juholan tilasta, joka siirtyi 1916 A. Lampénin omistukseen; vanhimmat kiinteistöt on perustettu jo 1906.[45] Kolmesta tontista on jakamalla muodostettu nykyiset viisi, ja niistä kolmella on ennen viime sotia rakennettu puutalo, joista yksi on nykyään rekisteröity talousrakennukseksi. Näiden lisäksi korttelissa on puutalot vuosilta 1955 ja 1987 sekä punatiilitalo vuodelta 1986.

Kotikujan talot näkyvät Kauppatielle radan takaa. Pihapiirit muodostavat junaliikenteelle näkyvää vanhaa pienipiirteistä kirkonkylän rakennettua maisemaa. Alkujaan taloille kuljettiinkin radan vieritse. Nykyinen Tehtaankadulta metsän poikki taloille johtava Kotikuja on osoitettu 1980-luvulla tehdyssä asemakaavamuutoksessa. Muutamat vanhat puurunkoiset ulkorakennukset (sauna, aitta, liiteri) keskittyvät tonttien rinteen puoleiseen osaan, talot ovat tontin radan puoleisessa osassa.

Kuva: Kotikujan pientalokortteli sijaitsee radan ja tehdasalueen välissä. Perinteikkäässä asussaan säilynyttä Vanha-Kuparilaa omistanut Kettunen oli Amerikasta palannut siirtolainen.[46]

Kuva: Vanha-Kuparila 598-1-336.

Tyyppi: **asuinrakennus**
2016: asuinrakennus
Vuosi: 1908 (1926)
Kerrosluku: 1½
Sokkeli: kivi; betonikuori
Runko: hirsi
Vuoraus: vaaka- ja pystylaudoitus
Ulkovärit: punertava /valkoinen
Katto: harja, pelti
Muutokset: tiilikate vaihdettu peltiin (umpikuistin päällä ollut mahdollisesti parveke; selittäisi kuistin muodon)

Hirsi- ja lautarunkoinen ulkorakennus on vuodelta 1929.

Kuva: Kuparila 598-1-337

Tyyppi: **asuinrakennus**
2016: asuinrakennus
Vuosi: arvio 1920-luku (1940 rhr)
Kerrosluku: 2
Sokkeli: betoni
Runko: puu
Vuoraus: vaaka- ja pystylaudoitus
Ulkovärit: keltainen/valkoinen
Katto: mansardi, pelti
Muutokset: ikkunat, kuisti ja kate uudistettu

Kuva: Vierumäki 598-1-312; Kiinteistön perusti V. Söderlund 1906, rautatien rakentamisen aikaan.

Tyyppi: **asuinrakennus**
2016: piharakennus
Suunnitt.: mallipiirustus
Vuosi: 1930
Kerrosluku: 1
Sokkeli: kivi
Runko: hirsi
Vuoraus: vuoraamaton, kuistissa pystylaudoitus
Ulkovärit: keltainen/valkoinen
Katto: harja, ryppypelti
Muutokset:
Talo peruskorjattiin 1962. Myöhemmissä korjauksissa on vaihdettu ikkunat.

Lähde: Suomen omakotiasutus, osa V. 1972.

9.1.12 Linja-autoasema ja liiketalo

Rno 598-1-280
Ilmiö Liikennöinti; liike-elämä; ostoskeskus
Arvot **Rakennushistorialliset:** Kohde edustaa 1980-luvun liikerakentamista, lähiöiden ostoskeskusten jälkeläistä.
Luokitus Inventoitu
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Punkaharjun kyläraitin eteläpäässä, Kuusitien ja Tehtaantien risteyksessä sijaitsevan liiketalon rakennuttajana oli Vakuutusosakeyhtiö Pohjola. Rakennukseen tuli linja-autoasema, taksiasema, isoja (Tukkumanni) ja pienempiä liiketiloja sekä toimistotiloja, kuten nimismiehen toimipiste, Kela ja työvoimatoimisto. Linja-autoaseman nimellä tunnettua rakennusta vastapäätä on K-Market, jonka kohdilla sijaitsi aikoinaan vanha Juholan maalaistalo. Kuusitie on vanhaa maantietä.

Liikerakennuksessa on leveä päätyosa ja sen jatkeena kolme kapeampaa siipeä, jotka rajaavat yhdeltä nurkalta avointa sisäpihaa. Ostoskeskuksen kerrosala oli valmistuessa 1550 k-m^2. Rakennus on säilynyt ulkoasultaan ennallaan ja liiketilat käytössä, mutta virastot ovat lähteneet. Linja-autoasema muutti 2006 valtatien toiselle puolelle Shell-huoltamon yhteyteen.

Kuva: Rakennuksen eteläsivu Kuusitieltä.

Tyyppi:	**liikerakennus; linja-autoasema**
2016:	liikerakennus
Suunnitt.:	arkkitehtitoimisto Raili ja Kalevi Hietanen, Hki
Vuosi:	1981
Kerrosluku:	1
Sokkeli:	betoni
Runko:	neliöputkiteräspilarit, betoni
Vuoraus:	puhtaaksimuurattu punatiili, profiloitu muovipinnoitettu teräspelti
Ulkovärit:	luonnonvalkoinen, punatiili/harmaansininen
Katto:	pulpetti, porrastettu harja, varttilevy

Kuva: Entinen linja-autoasema. /Google-kuva.

9.1.13 Punkaharjun koulu

Rno 598-1-189
Ilmiö Opetus; kansalaiskoulu, peruskoulu; lukio
Arvot **Rakennushistorialliset:** Kohteessa oleva 1960–70-luvuilla rakennettu koulutalo edustaa aikansa yleispätevää rationalistista koulurakentamista.
Luokitus Inventoitu: koulurakennus
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Punkaharjun koulu (7–9 lk.) sijaitsee Palomäentien pohjoispäässä, Metsä Woodin tehdasalueen vieressä, liikekeskustan eteläpuolella. Samassa pihapiirissä toimii kunnallinen päiväkoti ja koulun lähellä sijaitsee Punkaharjun kirjasto ja vaneritehtaan rakennuttama asuntokerrostalokortteli. Kansalaiskoulu valmistui 1966. Rakennusta laajennettiin 1974, ja seuraavana vuonna samassa rakennuksessa yläasteen kanssa aloitti lukio, joka toimi yhtäjaksoisesti kesään 2016 saakka. Kivirakennuksen perään valmistui 1984 liikuntarakennus ja 2010 päiväkoti, molemmat puurunkoisia. Koulun 1960–70-luvuilla tehty osa on peruskorjattu 1990-luvulla. [47]

Koulurakennus edustaa hyvin aikansa matalaa, graafista rakentamista ja kouluissa tavanomaista, pitkiin käytäviin perustuvaa tilaratkaisua. Rakennuksen ulkoasua luonnehtivat ikkunanauhat, näkyville jätetty betonipalkki ikkunanauhan yläreunassa, korkea suora räystäs ja yhtenäiset puhtaaksimuuratut tiilipinnat ja vaaleat levypinnat. Korostevärinä on ikkunanauhoissa käytettyjen puupintojen siniharmaa väri, joka hyvinkin virtaviivaisessa 70-luvun laajennusosassa muuttuu turkoosiksi. Vielä 1980-luvunkin lisärakennuksessa julkisivuja voi luonnehtia persoonattomiksi, mutta 2010-luvun päiväkotirakennuksessa ulkoasu on monimuotoinen ja antaa viitteitä talon käyttötarkoituksesta. Arkkitehtitoimiston Partanen & Lamusuo Partnership suunnittelema päiväkotirakennus sai tunnustusta kansainvälisessä Making Space 2010 Architectural Award -Arkkitehtuuria ja muotoilua lapsille ja nuorille -kilpailussa. Rakennus oli yksi kuudesta palkitusta.[48] Kilpailuun osallistui 75 kohdetta.

Tyyppi:	**koulu**
2016:	yläkoulu, päiväkoti
Vuosi:	1966
Laajennus:	1974, 1984, 2010
Kerrosluku:	1, 2
Sokkeli:	betoni
Runko:	betoni, paikalla tehty
Vuoraus:	Minerit-levyt, puhtaaksimuurattu punatiili, kuultomaalattu lauta
Ulkovärit:	luonnonvalkoinen, punatiili/harmaansininen
Katto:	pulpetti, pelti
Muutos:	1996 muutos- ja perus-korjaus; ylästeen katolle tuli teknisiä tiloja

Kuva: Perällä näkyy uusi päiväkoti.

9.2 Osa-alue 2: Harjualue

Erityistä
Harjuympäristö ja sen erityyppiset rakennetut kokonaisuudet
Kulttuurihistoriallista ja ympäristöllistä merkittävyyttä on harju- ja vesistömaisemassa sekä seurakunnallisissa kohteissa: Kirkko, hautausmaa ja pappila. Rakennuskohteet omaavat erityistä historiallista todistusvoimaa Punkaharjun kunnallisen historian ilmentäjinä ja sen lisäksi ne luovat visuaalisesti vaikuttavia kohtia arvokkaaseen harjuympäristöön.
Muut tärkeät kokonaisuudet: koulukeskus ja Niemen pientaloalue (taajamahistoria; edustavuus, kerroksellisuus)

Kuvaus
Punkaharju on omaleimainen harjuselänne, joka kuuluu laajaan jäätikköjokien kasaamaan, Toista Salpausselkää kohti kulkevaan hiekka- ja soramuodostumaan. Punkaharjua ympäröivät Puruveden ja Pihlajaveden vesialueet. Harjumuodostuma jatkuu Punkaharjun kirkonkylän itäpuolella Pakkasenharjuna, jossa kapeiden selänteiden väliin jää suppa-alue. Muodostuma purkaantuu maisema-alueen itäpuolella laajaksi deltaksi. Harjun kupeessa sijaitsee laguunimainen Heinlampi.

Punkaharju kehittyi merkittäväksi liikenneväyläksi 1500-luvulla, kun Olavinlinnaa ja Viipuria yhdistäneen kuriiritien linja vakiintui harjun laelle. 1700-luvun lopulla harjusta tuli sotilasstrategisesti tärkeä, kun Turun rauhan (1743) jälkeinen Ruotsin ja Venäjän välinen raja vedettiin harjun tuntumaan. Rajaa turvatakseen venäläiset linnoittivat Punkaharjun salmet ja sijoittivat paikalle vartioston. Kirkkoniemessä on edelleen sotilasleirin pyöreitä ja laakeapohjaisia telttapaikkoja. Lisäksi eri puolella harjua on Suomen sodan kynnyksellä kaivettuja maavarustuksia. Harjun sotilasstrateginen merkitys korostui uudelleen toisessa maailmansodassa, jolloin Punkaharju jäi osaksi Salpalinjan puolustusketjua. Tarkastelualueella sijaitsevalla harjualueella sijaitsee taisteluhautoja tuliasemineen ja kiviesteitä. Harjualueelta on löytynyt myös kivikautisesta asutuksesta kertovia muinaisjäännöksiä.

Punkaharju löydettiin luonto- ja matkailukohteena 1800-luvun alkupuoliskolla, ja vuonna 1840 valtio lunasti alueen. Vuonna 1843 perustettiin 136 hehtaarin laajuinen kruununpuisto. Matkailutoiminta keskittyi kruununpuiston ympäristöön. Pakkasenharjun alueella vapaa-ajan viettoon liittyvää rakentamista edustaa Orasaaren eteläpäässä sijaitseva Savonlinnan seurakunnan Punkaharjun leirikeskus. Alueella on päärakennus, kappeli, rantasauna (hirsipaneeli) ja majoitusrakennuksia (hirsimökit Rantasalmi Oy). Rakennukset ovat pääasiassa 1970-luvulta, rantasauna on rakennettu 2015 ja samana vuonna entinen kokoontumis- ja varastorakennus uudistettiin majoitusrakennukseksi. Suunnitelmat laati arkkitehtitoimisto Keijo Tolppa.[49]

Punkaharjun harjualueen luonnonmaisemallisten arvojen rinnalla tasavertaisina arvotekijöinä ovat monet kulttuurihistorialliset kohteet ja rakenteet, ja näihin lukeutuvat myös tarkastelualueella sijaitsevat Punkaharjun kirkko hautausmaineen ja pappila sekä harjun vanha tielinjaus.

9.2.1 KIRKKOYMPÄRISTÖ

Ilmiö Kirkollinen; kirkko ja hautausmaat; seurakunnat

Arvot **Historialliset:** Kirkonkylän historiallinen tunnusrakennus; todiste Punkaharjun seurakunnan ja kunnan historiasta; avainkohde
Rakennushistorialliset: 1920-luvun puukirkoksi tyyliltään omintakeinen, lisäksi myöhempänä kerrostumana funktionalistinen torni.
Maisemalliset: Kansallismaisemassa, arvokkaalla harjualueella sijaitseva kirkkomaa; itäsuomalaiselle rantakylälle tunnusomaiseen tapaan vesistön äärellä; kirkkoranta (luonnonhiekkaranta).

Luokitus A 1: kirkkopiha ja hautausmaa, kirkkoranta
S: kirkko (asemakaava)
K1: ruumishuone

Tutkimushistoria Rakennusinventointi 1984.

Kuvaus
Punkaharjun seurakunta liittyi Savonlinnan seurakuntaan 1.1.2013 ja jatkaa toimintaansa Punkaharjun kappeliseurakuntana. Punkaharjun puukirkko sijaitsee Punkaniemellä, harjuselänteen laella. Sakastilta laskeutuu portaat alempana sijaitsevalle hautausmaalle, jonka eteläpuolella on kirkkorantana käytetty luonnonhiekkaranta. Hautausmaan pohjoispuolella on kirkonkylän ensimmäinen koulutalo.

Seurakunnan väliaikaiseksi tarkoitettu kirkko rakennettiin hirsirunkoisena. Osa hirsistä on peräisin keskeneräiseksi jääneestä Putikon rukoushuoneesta. Punkaharjun kirkon rakentaminen alkoi 1922, urakoitsijana oli Tauno Debner Kontiolahdelta. Kirkko vihittiin käyttöön uudenvuodenpäivänä vuonna 1923. Sen on suunnitellut savonlinnalainen rakennusmestari Juho Richard Rouhe (Rosengren, s. 1879). Alttaritaulun kirkkoon lahjoitti And. Auvinen Osakeyhtiö. Alttaritaulu kuvaa apostoli Tuomasta ja sen on maalannut Martta Helminen 1927.

Kirkon sisätiloissa tehtiin huomattavia korjaustöitä 1934 arkkitehti Väinö Löyskän ehdotusten mukaisesti. Seuraavan kerran sisätiloja korjattiin 1958, suunnitelman laati arkkitehti Veli A. Klami (1909–1982), joka oli vähän ennen tehnyt Punkasalmen uuden kivikoulun piirustukset.[50] Klami suunnitteli myös vuonna 1971 tehdyn ulkokorjauksen, jolloin kellotorni korvattiin avotapulilla. Samassa yhteydessä uudistettiin kirkon sakaristo, piharakennus ja kirkkopiha.

Vuonna 2000 valmistui kirkossa laaja peruskorjaus.[51] Kirkkosalia jatkettiin noin viidellä metrillä, eteistilaksi rakennettiin lasikäytävä ja kellotapuli sijoitettiin kirkon yhteyteen. Kirkon kuorin sivuikkunoihin tuli taiteilija Maire Pyykön suunnittelemat lasimaalaukset. Piispa Voitto Huotari toimitti peruskorjauksen jälkeen kirkon uudelleen käyttöönoton ja nimesi sen Apostoli Tuomaan kirkoksi.

Punkaharjun vanha hautausmaa[52] vihittiin käyttöön huhtikuussa 1923. Pääportti tuli eteläiselle, kirkkorannan puoleiselle sivulle. Sen viereen rakennettiin ruumishuone, jota kunta sai laajentaa leikkaushuoneella kirkonkokouksessa 1925 tehdyllä päätöksellä. Rataesimies Teikola laati ensimmäisen kartan hautapaikkojen luovutusta varten. Vuonna 1931 puutarha-arkkitehti Ola Mannströmilta tilattiin uusi hautausmaasuunnitelma ja kartta. Hautausmaa oli heti aidattu (nähtävästi puuaidalla). Kuusiaita istutettiin alueen ympärille 1933. Taimet saatiin Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen Punkaharjun alueen koeasemalta. Sankarihauta-alueelle on haudattu 166 vainajaa.

Kuva: Kirkosta on purettu sen alkuperäinen matala torni. Rakennusta on myös jatkettu ja sen julkisivuissa vuodesta 1937 ollut vaakalaudoitus ja seinäpintoja jakavat listat on muutettu pystylaudoitukseksi ilman koristelistoja. Kirkko oli 1940-luvun lopulla maalattu vaalean kellertäväksi, listat valkoisiksi ja ikkunapokat sekä räystäänaluset sinisiksi.[53]

Tyyppi:	**kirkko,** 600-1-292
2016:	kirkko
Suunnitt.:	rkm J. R. Rouhe
Vuosi:	1923
Kerrosluku:	1
Sokkeli:	kivi
Runko:	hirsi
Vuoraus:	pysty lomalaudoitus
Ulkovärit:	v.vihreä /valkoinen
Katto:	jyrkkäharja, poikkipäädyt, saumapelti

Muutokset: 1934 muutos sisätiloissa; 1958 sisätilojen peruskorjaus ja 1971 ulkokorjaus (arkkitehtitoimisto V.A. Klami), ja 2000 laajennus, uusi moderni torni ja eteinen; kirkon ulkoasu on korjauksissa pelkistynyt, myös väritys on vaihdellut.

Tyyppi:	**ruumis/leikkuuhuone** 600-1-294
Vuosi:	1923–25
Kerrosluku:	1
Sokkeli:	betoni
Runko:	puu
Vuoraus:	peiterimalaudoitus
Ulkovärit:	v.vihreä/valkoinen
Katto:	harja, tiiliprofiilipelti

Kuva: Hautausmaan pääportin luona on vanha ruumis- ja leikkuuhuone. Aidan ulkopuolella on hautausmaan sosiaalitilat, traktoritalli ja ulkohuone.

Kuva: Kirkkoranta on hautausmaan portin edustalla.

Kuva: Pakkasenharjun hautausmaata (600-1-294) kiertävä valli.

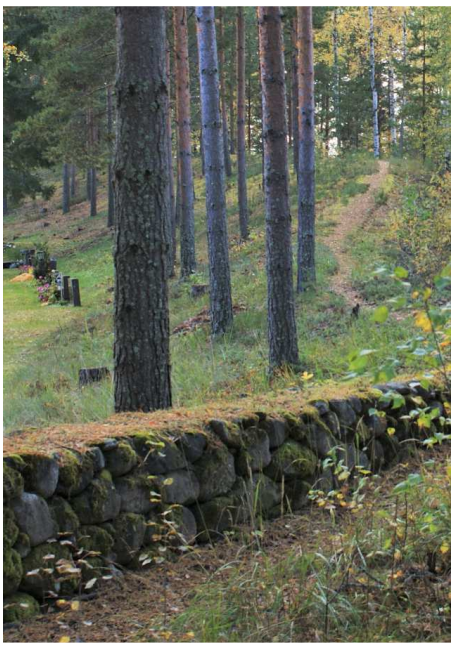

Pakkasenharjun hautausmaa otettiin käyttöön 1981, ja hautausmaan laajennus uurna-alueineen vihittiin 2009.

Tasanne, johon Pakkasenharjun hautausmaa perustettiin, syntyi, kun seurakunta myi alueelta soraa Punkaharjun ohitustien eli valtatien rakentamiseen. Maisemallisista ja luonnonsuojelullisista syistä soranottopaikan ympärille jätettiin vallimaiset reunat, jotka näkyvät hautausmaan ympärillä.

Kuva: Hautausmaan tien puoleisella reunalla oleva matala kiviaita on tehty hautausmaan perustamisen yhteydessä.

9.2.2 PAPPILA

Rno 598-1-3
Ilmiö Seurakunnallinen; virka-asunto; kirkkoherranpappila
Arvot **Historialliset:** Ilmentää Punkaharjun seurakunnan historiaa, kirkonkylän tunnusrakennuksia; varhainen kirkkoherran virka-asunto, ei virkatila.
Rakennushistorialliset: Ajallisesti ja rakennustavaltaan yhtenäinen pappilan pihapiiri 1920–30-luvuilta; tyyliltään kohtuullisen hyvin säilynyt kirkkoherran virka-asunto.
Maisemalliset: harju- ja vesistömaisemaan liittyvä eheä pappilamiljöö, joka vaikuttaa myös tiemaisemassa.
Luokitus A1: pihapiiri ja rannat harjun suuntaan
K1: päärakennus, piharakennus, rantasauna, liiteri ja varasto-kellari
Tutkimushistoria Rakennusinventointi 1983, täydennys 2005.

Kuvaus
Pappila sijaitsee Orasaaressa, joka liittyy Punkaharjun jatkeena olevaan ns. Pakkasenharjun alueeseen. Samalla harjulla sijaitsee Punkaharjun kirkko. Pappilan pihapiriin kuuluu pappilarakennuksen lisäksi palvelusväen asuinrakennus, johon liittyy taloustiloja. Rinteessä on maakellarin päällä pieni aitta. Rannassa ovat sauna ja liiteri. Etenkin rantasauna näkyy hyvin harjulla kulkevalle maantielle. Pappilarakennus piiloutuu lähes kokonaan mäntymetsikön taakse ja näkyy heikosti vastarannalle.

Punkaharjun seurakunnan kirkonkokous päätti vuonna 1926 ostaa pappilaa varten maa-alueen Punkaniemen Oravisaaresta. Kyseessä ei ollut viljelystila, vaan virka-asunto puutarhamaineen. Pappila aiottiin rakentaa ensin sementtitiilistä, mutta suunnitelmaa muutettiin ja pappila tehtiin puusta. Piirustukset laati arkkitehti W. Keinänen Viipurista. Pappila rakennettiin vuosina 1927–1928. Samalla rakennettiin ulkorakennukset: vajat, talli- ja navettarakennus sekä asuinrakennus. Pappila peruskorjattiin 1982. Vuonna 2005 pappilarakennuksessa löytyi laajoja lahovaurioita. Hirsirunko korjattiin, vanhat eristeet vaihdettiin puhallettuun selluvillaan ja julkisivujen lautavuorausta uusittiin.

Kuvat: Pappilan pihan puoleinen pääsisäänkäynti ja rannan puoleinen fasadi.

Tyyppi:	**pappilan päärakennus**
2016:	Kahvila, asuinrakennus
Suunnitt.:	arkkitehti W. Keinänen
Vuosi:	1928 (vihitty käyttöön)
Kerrosluku:	1½
Sokkeli:	betoni (näkyviltä osin)
Runko:	hirsirunko
Vuoraus:	uusi peiterimalaudoitus
Ulkovärit:	okra/valkoinen/harmaa
Katto:	harjakatto, pelti

Tyyppi:	**rantasauna**
2016:	rantasauna
Vuosi:	1920-luku (arvio)
Kerrosluku:	1
Sokkeli:	valettu betoni
Runko:	hirsi
Vuoraus:	peiterimalaudoitus
Ulkovärit:	punainen/valkoinen
Katto:	jyrkkä harja

Kuvat: Sivurakennus, jossa asunto ja varastotiloja (ennen myös kotieläinsuoja). Kellarin päällä on pieni aitta (entinen arkisto).

Kuva: Rantasauna.

Kuva: Liiteri on saunan vieressä.

9.2.3 PUNKASALMEN KOULU

Rno 600-1-5 ja 1-31
Ilmiö Opetus; kansakoulu; tyyppirakentaminen
Arvot **Historialliset:** Paikallishistoria, kirkonkylän 1. koulu ja koulurakennus
Rakennushistorialliset: Puukoulu edustaa 1920-luvun puuarkkitehtuuria ja koulurakentamista; kivikoulu on hyvin säilynyt 50-luvun koulurakennus, jossa on tavanomaisesta poikkeava kokonaishahmo.
Maisemalliset: harju-, vesistö- ja kirkkomaisemaan liittyvä koulumiljöö
Luokitus A 2: koulun pihapiiri ja ranta-alue.
S: puukoulu (asemakaava)
K1: kivikoulu, rantasauna
K2: talousrakennus
Tutkimushistoria Rakennusinventointi 1984.

Kuvaus
Punkaharjun kunnan muodostumisen aikaan kirkonkylällä ei ollut varsinaista kansakoulutaloa, mutta kunta rakennutti sen jo vuonna 1925. Punkasalmen vanhan kansakoulun tontille valmistui uusi tiilirunkoinen, rapattu kansakoulutalo 1954. Vanhan puukoulun saneeraus tehtiin 1976. Nykyään puukoulu ja kivikoulu toimivat Punkaharjun alakouluna.

Koulun piha-alue, kulkutiet ja paikoitus järjesteltiin uudelleen vuonna 2013.[54] Tehtiin parannuksia pintavesien ja kattovesien viemäröintiin ja hulevesien ohjaukseen sekä tehtiin uudet piha-aidat portteineen. Kivikouluun asennettiin uudet ulkopuoliset kourut ja syöksytorvet. Vuonna 2014 kivikoulun pohjoisseinälle asennettiin kierreportaikko varatieksi.[55]

Kuva: Puukoulu, pohjamuodoltaan vinkkeli.

Tyyppi: **koulu, kansakoulu**
2016: koulu
Vuosi: 1925
Kerrosluku: 11/2
Sokkeli: lohkokivi
Runko: hirsirunko
Vuoraus: peiterimalaudoitus
Ulkovärit: okra/valkoinen
Katto: harja ja auma, pelti
Erityistä: klassistinen tyyli: nurkkaharkotus ja päätykolmion sisään kääntyvä alakulma, umpiräystäät ja yhtenäinen rimalaudoitus jalkalistalla, 6-ruutuiset ikkunat, leveät sivuvuorilaudat ja ikkunoiden yläpuolinen koristelista, katosmalli.

Kuva: Puukoulu

Kuva: Kivikoulu

Kuva: Puukoulun rantasauna.

Tyyppi:	**sauna**
2016:	sauna
Vuosi:	n. 1920-luku (arvio)
Kerrosluku:	1
Sokkeli:	lohkokivi
Runko:	hirsirunko
Vuoraus:	vuoraamaton
Ulkovärit:	punainen/valkoinen
Katto:	harja
Erityistä:	kaariaukollinen kuisti

Kuva: Puukoulun talousrakennus.

Tyyppi:	**talousrakennus**
2016:	varasto
Vuosi:	n. 1920-luku (arvio)
Kerrosluku:	1
Sokkeli:	kivi
Runko:	hirsi, lauta
Vuoraus:	pystylaudoitus, tasasauma
Ulkovärit:	punainen/valkoinen
Katto:	harja, ryppypelti
Muutokset:	peruskorjattu, pinnat, vuorilaudat vaihdettu

Kuva: Aumakattoinen kivikoulu.

Tyyppi:	**koulu, kansakoulu**
2016:	koulu
Suunnitt.:	arkkitehtitoimisto Anttila & Klami
Vuosi:	1953–54
Kerrosluku:	3
Sokkeli:	betoni
Runko:	tiilimuuri, teräsbetonipilarit, välipohjina betonilaattapalkistot
Vuoraus:	rappaus
Ulkovärit:	keltainen
Katto:	auma, harja, betonitiili
Muutokset:	varauloskäynnin kierreportaikko; 2013 korjaus- ja muutostöitä, piha-alueen uudelleen järjestelyjä

Kuva: Kivikoulun yhteyteen tehtiin opettaja-asuntola.

Kuva: Venevaja.

Kuva: Punkasalmelle rakennettiin uusi kansakoulu 1950-luvulla. Arkkitehdit Anttila & Klami. /Kotiseutuarkiston valokuvat, Punkaharju (kunnantalo).

9.2.4 Hammaslääkärintalo, Kenttätie 2

Rno 600-1-151
Ilmiö Virka-asunto; vastaanotto- ja asuinrakennus
Arvot **Rakennushistorialliset:** hyvin säilynyt 1960-luvun talotyyppi, entinen kunnan hammaslääkärin virka-asunto; erityistä eri materiaaleista tehdyt detaljit ja rinneratkaisu.
Luokitus K2
Tutkimushistoria -

Kuvaus
Punkaharjun kunnan rakennuttama hammaslääkärin talo sijaitsee isolla metsäisellä tontilla, Punkasalmen koulun urheilukentän reunalla. Rakennus jää hieman erilleen niemessä sijaitsevasta pientaloalueesta. Kunnan rakennusmestari Oiva Porvali suunnitteli hammaslääkäritalon lisäksi lukuisia omakotitaloja Punkaharjun keskustaan.

Rakennusajankohdalle tyypilliseen tapaan pientalo on loivaharjakattoinen ja toteutettu rinneratkaisuna. Sen julkisivuissa on käytetty valkoista Minerit-levyverhousta ja punatiiltä sekä korostevärinä sinistä. Rakennus ei poikkea tavallisista yksityistaloista kuin ehkä kokonsa ja sisäänkäyntien korostustavan puolesta; ovien ympärillä on tiilestä muuratut korokekehykset. Hammaslääkärin vastaanottohuoneistoon on käynti päädyn alaovesta. Rakennuksen päädyssä on metalliputkikaiteinen parveke ja yläpihan puolella jatketun katon lappeen alla jäävä koko talon levyinen katos. Talon pohjakerroksessa on vastaanottotilat, autotalli ja kattilahuone polttoainevarastoineen. Yläkerroksessa on asuinhuoneisto.

Kansaterveyslain (1972) voimaan tulon jälkeen kunta myi kiinteistön yksityiselle, joka jatkoi talossa hammaslääkärin vastaanoton pitämistä.[56]

Tyyppi:	**virka-asunto;** hammaslääkärin vastaanotto- ja asuintalo
2016:	asuinrakennus
Suunnitt.:	Oiva Porvali, rkm, 1962
Vuosi:	1963
Kerrosluku:	2
Sokkeli:	betoni
Runko:	tiili, puu
Vuoraus:	Minerit-levyt, puhtaaksimuurattu punatiili
Ulkovärit:	valkoinen/siniharmaa
Katto:	loiva harja, pelti (sitä ennen betonitiili)
Erityistä:	alkuperäisessä asussaan